

ΓΙΑ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΜΕΓΑΛΟΣ

Του Καζαντζάκη τό πολυσύνθετο
καί τό δυσεξήγητο

Τό 1908 ή τό 1909 μέναμε, τότε πού γίνηκαν αυτά πού θά έξιστορήσω, στό οπίτι του Καλοκαιρινού, συνοικία Φαλτέ Τζαμί. Έκει φιλοξενήσαμε και τόν Ταγκόπουλο, κι από κει έφυγε ή Γαλάτεια τό 1910 γιά τήν 'Αθήνα. Τό καλοκαίρι του 1908 είχε κυλήσει όμαλά γιά τόν έρωτα Γαλάτειας-Νίκου. Έρχότανε συχνά στό οπίτι, θγαίνανε έξω σέ έξοχικούς περίπατους και παίρνανε τά απογέματα πολλές φορές τοάι μαζί στό οπίτι μας παρέα και μέ τήν 'Ελενίτσα τήν Καμπανάρη (τή μετέπειτα κυρία Φουναράκη), τό Μανώλη Γεωργιάδη, τ' αδέρφια μου, τόν κύριο Πονέ, πού τούς τραγουδούσε γαλλικά τραγούδια. Έκείνα τά τσάγια ήσαν όπως τά θλέπω σήμερα, σωστές καλλιτεχνικές πανδαισίες. 'Η συζήτηση περιστρεφόταν γύρω από τήν τέχνη, άπαγγέλλονταν ποιήματα, του Γεωργιάδη πολύ του άρεσε νά διαβάξει εις έπήκουσιν, άνάμεσα τραγουδούσε ή γλυκύτατη 'Ελενίτσα μέ τή ζεστή φωνή της... ή ο Πονέ. Ένώ τ' αδέρφια μου όρθια μέ τό βιολί στα χέρια συνόδευαν τούς τραγουδιστές ή κάνανε μουσική.

Πέρασε τό καλοκαίρι κι' έφυγε ο Καζαντζάκης γιά τό Παρίσι. Καί σέ λίγο ήρθε ή 'Ελενίτσα από τόν Καζαντζάκη ένα θερμό έρωτικό γράμμα. Μέσα στα διάφορα πού τής έγραφε τής έλεγε «... και θά φτιάξουμε μιά ζωή πάνω από τά στεκάμενα νερά' και θ' αφήσουμε τά θατράχια νά κράζουνε μέσα στό θουρκο...».

Μόλις τό 'λαθε έτρεξε κ' ήρθε στό οπίτι. — Δέ μου λές, Γαλάτεια, λές στήν αδερφή μου, μήπως ο Νίκος είναι τρελλός; Πάρε και διάβασε...

Διάβασε ή Γαλάτεια τό γράμμα και άπόμεινε άναυδη. Δέν ζέρω άν τής κόστισε τής Γαλάτειας και ώς ποιό βαθμό. Ξέρω πώς του 'γραψε τό δεσμός τους έληξε. Ήταν αλήθεια πώς τό γράμμα τής 'Ελενίτσας έπεφτε σέ πολύ κατάλληλη στιγμή γιά τό Μανώλη Γεωργιάδη, πού από κειρό αγαπούσε ή Γαλάτεια και δέν έδρισκε έλευθερο τό πεδίο, είδε άνέλπιστα νά άνοίγεται μπροστά του ο δρόμος τής εϋτυχίας του.

'Ακούθησαν λίγοι μέντες άφσπτης εϋτυχίας γιά τό Μανώλη και ή Γαλάτεια. Ο Γεωργιάδης δέν ήταν από καμιά πλευρά εϋκαταφρόνητος. Σέ έξωτερική έμφάνιση ίσως και νά ζεπερνούσε τόν Καζαντζάκη. Πολύ άμειπτα ντυμένος πάντα, οικονομικά άνεξάρτητος και έξαιρετικά άρχοντομαθημένος, Serge, όσοι λίγοι άνθρωποι. Στα κατοπινά χρόνια είχε γίνει άξιαγάπητος και περιζήτητος τύπος τών σαλονιών τής 'Αθήνας στους καλλιτεχνικούς και στους πολιτικούς κύκλους.

Στό Γεωργιάδη κατ' αντίθεση μέ τό Νίκο, άρεσαν οι ζεκάθαρες καταστάσεις. Είπε σ' αδέρφια μου πού ήσαν άπαρέα τή Γαλάτεια, και ο γάμος τους έτοιμαζόταν γιά πολύ σύντομα. Όταν κατάφτασε από τό Παρίσι ο Νίκος. Πέριμενε λίγες μέρες, μά ή Γαλάτεια δέν του έδωσε σημαία ζωής. Στό μεταξύ οι φίλοι τόν πληροφορήσαν γιά τόν έπικείμενο γάμο τής Γαλάτειας μέ τό Γεωργιάδη. Τί συνέθηκε μέσα στήν ψυχή του, είναι μυστήριον. Σέ πολλούς γνωστούς γεννήθηκε ή άπορία. Ήστε τήν αγαπούσε ή Γαλάτεια; και τότε γιάτί έγραφε κείνο τό τόσο μειωτικό γιά ή Γαλάτεια, γράμμα στήν 'Ελενίτσα; Κι άν δέν τήν αγαπούσε, δέν έπρεπε νά ευχαριστηθεί μεθαίνοντας τόν έρωτα του Γεωργιάδη, πού θά τόν απάλλασε ενός δεσμού, πού του ήταν φορτικός; Μόλις έμαθε τά καθέκαστα χάλασε τόν κόσμο ώς νά καταφέρει νά δει ή

Γαλάτεια... Δέν τής έλεγε πώς θέλει νά ή δει γιάτί τήν αγαπά κ.λ.π. Τής έγραφε σέ γράμμα μόνο πώς θέλει νά ή δει.

Κείνη τήν ήμέρα, γιάτί είναι μέρα σημαδιακή. Αϋτή καθόρισε όλη τήν κατοπινή πορεία τής ζωής τους, ή ζαδέρηφ μας ή Φοφώ 'Αλεξίου (μετέπειτα κυρία Γουναλάκη) ήρθε στό οπίτι από τό πρωί. 'Η Φοφώ είχε τήν προαίσθηση πώς ο Νίκος θά άποτρέψει τό γάμο τής Γαλάτειας μέ τό Μανώλη, πράγμα πού δέν τό 'δρισκε σωστό.

— Μά τί λές τώρα, τής έλεγε ή Γαλάτεια, τώρα πιά θά μου μιλήσει γιά έρωτα; Κάτι θά 'γραφε στό Παρίσι και θά θέλει νά τό κουθεντίσουμε...

— Έγώ σέ φοβούμαι, γι' αυτό θά 'ρθω από τό πρωί, δέ θά σ' αφήσω νά ύποκύψεις δεϋτερη φορά.

— Μά σου λέω άποκλείεται...

'Ηρθε κ' ήταν άπόγεμα. Άνεθήκαμε στό άπάν πάτωμα. Τό οπίτι αυτό ήτανε πολύ εϋρύχωρο. Είχε άπάνω δύο άγοριών, τό δικό μου και τό πατέρα. Ο Καζαντζάκης μέ ή Γαλάτεια μπήκαν στό δωμάτιο τής Γαλάτειας, κ' έγώ μέ ή Φοφώ μπήκαμε στό δωμάτιο τό παραλευρως πού ήταν τών άγοριών. Προτού έρθει ο Νίκος, ή Φοφώ είχε πει στή Γαλάτεια:

— Θά 'μαι δίπλα και θά παρακολουθώ, άν κατά λάθος πάει νά σέ μεταπεισει θά έπέμθω...

'Αρχισαν νά μιλούνε οι δυό τους δυνατά. 'Ακούσαμε όλα όσα λέγανε. 'Η Φοφώ σχολίαζε κάθε φράση τους. Και του Καζαντζάκη και τίς άπαντήσεις τής Γαλάτειας. 'Η Γαλάτεια του ζήτησε έξηγήσεις, τί ήτανε κείνο τό γράμμα τής 'Ελενίτσας και γιάτί τό 'γραφε, έφόσον τήν ήξερε έρωτευμένη, και μεταξύ τους δέν είχε τίποτε μεσολάβησει πού νά τό δικαιολογεί.

— Μά τό γράμμα αυτό δέν είχε κανένα τέτοιο σκοπό. Τής είπε ο Νίκος. Ούτε τήν 'Ελένη αγαπούσα, ούτε μέ σένα ζέκοθα. 'Απλόντατα τό 'γραφα γιά νά σου δημιουργήσω συγγραφικές νύξεις...

— Έφερνες τέτοια άναταραχή ψυχών... ένα γράμμα λίβελλος άνεξήγητος... κατά ένα κορίτσι πού ούτε καν ήταν σέ ήσθη νά παραλάβει αυτά πού τής έγραφε... σέ εξέλαθε γιά τρελλό.

— 'Η ψυχική αυτή άναταραχή σου θά σου έδινε άφορμή γιά καινούργιες δημιουργίες...

— Τόν παλιάνθρωπο, άνεφωνούσε κάθε τόσο ή Λιλίκα; 'Ακουσες Λιλίκα; μου λέει έξαλλη ή Φοφώ. Τό κτήνος, τόν παλιάνθρωπο... θά μψώ νά τόν βρίσω...

Και πήγαινε πάνω - κάτω ή Φοφώ έξαγριωμένη και βρίζοντας...

— Μά σου γρήγορα λιποψύχπες, έξακολούθησε ο Νίκος νά λέγει στή Γαλάτεια, κι όχι μόνο λιποψύχπες, μά άλλαζες πορεία.

'Η Γαλάτεια δέν του μιλούσε καθόλου.

— Αϋτά πού σκεδιάζετε μέ τό Μανώλη δέ θά πραγματοποιηθούν... Δέν πρέπει νά πραγματοποιηθούν. Γιατί τό μέγαλο οίκοδομήματα δέ μένουν ποτέ ήμιτελα ή.

— Τόν παλιάνθρωπο, άνεφωνούσε κάθε τόσο ή Φοφώ, πάει θά τήν τουμπάρει. 'Ακουσες; 'Ακουσες τί τής λέει;

'Εγώ άκουα τό Νίκο, άκουα ή Γαλάτεια, άκουα ή Φοφώ, μά δέν άνοιγα τό στόμα μου.

— Δέν μπορώ νά τόν άκούω, θά μψώ νά τόν σταματήσω... συλλογιέμαι τό Μανώλη άν τήν μεταπεισει θά είναι άσυγχώρητη...

— Τό δικό μας οίκοδομήμα χρειάζεται μόνο ή σκεπή. Είναι έτοιμο, κανένας δέν έχει τό δικαίωμα νά έπέμβει, κανένας... Τό οίκοδομήμα θά συμπληρωθεί...

'Η Φοφώ σέ μιά στιγμή φώναζε δυνατά ή Γαλάτεια:

— Γαλάτεια! Γαλάτεια!

'Η Γαλάτεια θάηκε από τό δωμάτιό της και μπήκε εκεί πού ήμασταν οι δυό μας.

— Έχε τό νού σου, Γαλάτεια, άκούσ; Μή σέ τουμπάρει μ' αυτά πού σου λέει... άκούσ; Μή σου λέει, μή χάσεις τό Μανώλη, πού τόσο σ' αγαπά...

— Σώπα, σώπα, δέν ζέρεις...

Αϋτά μόνο είπε ή Γαλάτεια και θάηκε γρήγορα από τό δωμάτιο.

— Πάει, είπε ή Φοφώ, πάει τήν τύλιξε... πάει τήν τύλιξε μέ τίς ρητορείες του. Πώς θά άντιμετωπίσει ο Μανώλης ή μεταστροφή της...

— Τό ζήτημα μέ τό μεταστροφή της... Γαλάτεια, έχει πάρει τήν τελική του μορφή, θά μου κάνει κόπο... δέν ζέρω πώς νά τό σταματήσω.

— Δέ θά άναμικχείς σου καθόλου. Έγώ άναλαμβάνω. Θά του γράψω γράμμα και μάλιστα τώρα άμέσως, άφού λές πώς πρόκειται νά 'ρθει άπόψε, θά του λέω πώς όλα μεταξύ έσένα και τής Γαλάτειας έχουν τελειώσει και μη λάβεις τόν κόπο ούτε νά 'ρθεις.

'Ετσι έγινε. Ο Καζαντζάκης έγραψε τό σχετικό γράμμα στό Γεωργιάδη και ο Γεωργιάδης κείνο τό θράδι δέν ήρθε στό οπίτι μας.

Τί νύχτα πέρασαν ή Γαλάτεια κι ο Νίκος, κι άν οι ψυχές τους ήσαν γαληνεμένες, δέν ζέρω. Θυμοῦμαι μόνο πώς ή θραδιά ήταν πολύ άνεμόδαρτη. Τό κρητικό πέλαγος ήταν άναστατωμένο. Τά κύματα χτυπούσαν στα βενετσιάνικα κάστρα και πετούσαν άπάνω, σέ πέντε και δέκα μέτρα ύψους, τούς άφρούς τους. Τέντες βραδιάς πού ή καταιγίδα φυσομανούσε και ο θρουκισμός τών κυμάτων σκέπαζε όλους τούς θορύβους τής ζωής, πολύ μου άρεσε νά κάνω τόν περίπατο του τούτους. Παρακάλεσα τό Ραδάμανθου νά μου κάνει τό κατήρι νά πάμε νά γυρίσουμε γύρω - γύρω τό βενετσιάνικο κάστρο. Παιδιά είμαστε. Κεφάλτα, γερά. Μέ τό σταθερό μας ήγμα σέ μιά ώρα μόνο καταφέρναμε νά ξαναβρεθούμε στό σημείο τής εκκίνησης μας. Σέ μιά ώρα συμπληρώναμε όλο τό γύρο τής μικρής μας πολιτείας...

Πήραμε τό δρόμο του λιμανιού. ότάσαμε στήν προκυμαία και τραθήξαμε άριστερά. Οι άφροί σϋχνά μας καταβρέχανε καθώς περπατούσαμε άκρη άκρη στό μουράγιο. Στήν άρχή μας άρρεσε. Ήστε ο Ραδάμανθους είπε:

— 'Ας πείν πηγαινουμε τόσο άκρη. Γιατί στα κατατελευταία θά γίνουμε μουσική...

'Απομακρυνθήκαμε και μάλιστα από ένα σημείο και κει πήραμε τό δρόμο. Πού είναι κανένα μέτρο χαμηλότερα από τό καθαυτό βενετσιάνικο κάστρο. 'Η νύχτα ήταν κατασκοτεινή. Οι δρόμοι άφώτιστοι. Καί ή έρημιά άπόλυτη. Είχαμε φτάσει ως τό σημερινό 'Εθνικό Μουσείο - τήν τότε κατοικία 'Ανδρέα Καλοκαιρινού χωρίς νά 'χουμε συναντήσει ούτε ψυχή. Λίγο πιά πέρα από τό Μουσείο ξεδιακρίναμε μέσα στήν καταιγίδα ή φωνή του Μανώλη Γεωργιάδη. Ήταν μέ τό στενό φίλο του τό Ζήνωνα Ζέπ και μέ φωνή κλονισμένη, σπασμένη, του διηγότανε γιά τό γράμμα πού είχε λάθει από τόν Καζαντζάκη... Ο Ζήνων του 'λεγε:

— Μά δώσεις περισσότερη σημασία. Είναι ένα